

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETINING PEDAGOGIKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA TEXNOLOGIK TA'LIM KAFEDRASI

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM MAZMUNINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI **MUAMMO VA YECHIMLAR**

RESPUBLIKA ILMIY-NAZARIY ANJUMANI
2022-YIL, 25-APREL

**BUXORO DAVLAT
UNIVERSITETINING
PEDAGOGIKA INSTITUTI**

*PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA TEXNOLOGIK TA'LIM
KAFEDRASI*

**UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM
MAZMUNINI YANADA
TAKOMILLASHTIRISH
ISTIQBOLLARI: MUAMMO VA
YECHIMLAR**

RESPUBLIKA ILMIY-NAZARIY ANJUMANI

2022-yil, 25-aprel

**BUXORO - 2022
«DURDONA» NASHRIYOTI**

мазмунни ўқув-тарбия жараёнига ўқув материали шаклида олиб кирилади. Ўқув материалда маълумот мазмуни моддийлашган бўлиб, у таълим бошлангунча турли норматив лойиҳалар, масалан, дарслиқда тайёр ҳолда бўлади. Унда таълимнинг мазмуний ва жараёний соҳалари ўз аксини топади. Бинобарин, ўқув материали маълумот мазмуни билан таълим мазмуни ўртасидаги оралиқ звено ҳисобланади.

Ўқув материалнинг шакллари ниҳоятда кўп бўлиб, улар ўқув топшириқлари, ўқув саволлари, ўқув кўрсатмалари, техник воситалар ёрдамида намоёниш этириладиган ахборотлар, ЭҲМ хотирасига киритилган билимлар, мисол ва масалалар, фактлар, теорема ва таърифлар, ғоя ва қарашлар, аниқлик ва қоидалар шаклида таълим жараёнига олиб кирилади. Бунда таълимга олиб кирилган билимларни ўрганиш орқали ўқувчилар фаолият усуллари, кўникма, малакаларини, эмоционал баҳолаш йўллари ўзлаштирадilar.

Маълумот мазмуни тушунчасига оид махсус дескрипторлар (ДТС, ўқув режаси, дастури ва ш.к) бўлганидек, таълим мазмуни тушунчасининг ҳам ўзига доир дескрипторлари тизими мавжуд: ўқув элементи - бу ўқув материалнинг дидактик ишлов берилган бирлиги, ўқув топшириғи – бу ижтимоий тажрибани ўргатиш ва ўрганиш эҳтиёжига кўра ўқув элементининг ўзгариб турадиган шакли, ўқув саволи таълим мазмунида жавоби берилган сўроқ, ўқув кўрсатмаси - ўқув материали логикасига тенг чизма (жадвал, график ва ш.к)

Юқоридагилардан кўринадики, маълумот мазмуни ва таълим мазмуни бир тизимга мансуб икки хил ҳодисадир. Маълумот мазмуни, унинг ҳажми, асосий ғояларини ўрганиш даражаларини белгилаш масалалари билан илмий тадқиқот муассасалари шуғулланса, таълим мазмуни ташкил этиш, бошқариш масалалари билан эса административ муассасалар, масалан, умумий ўрта таълим мактаблари, профессионал таълим муассасалари ва ш.к. шуғулланади. Бинобарин, педагогик назария ва педагогик амалиётда ҳар иккала тушунчани фарқлаш муҳим илмий ва амалий аҳамиятга эга.

ПЕДАГОГ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШДА ДУАЛ ТАЪЛИМДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Ш.Ш. Олимов

*Бухоро давлат университети, Педагогика
кафедраси мудири, п.ф.д., профессор*

Мамлакатимизда таълим соҳасини янада ривожлантириш, ҳар томонлама баркамол авлодни шакллантиришга бугунги кунда ҳар қачонгидан-да катта эътибор қаратилмоқда. Шу маънода том маънода янгиланаётган Ўзбекистонда, яқинда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги қонун таълим соҳасидаги чинакам ислохотларга пойдевор, муҳим амалий иш бўлганлигини эътироф этишимиз зарур.

Қонуннинг 17-моддасида дуал таълим тўғрисида фикр юритилиб, “Дуал таълим таълим олувчилар томонидан зарур билим, малака ва кўникмаларни олишга қаратилган бўлиб, уларнинг назарий қисми таълим ташкилоти негизида, амалий қисми эса таълим олувчининг иш жойида амалга оширилади.

Дуал таълимни ташкил этиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади” [1,9], деб таъкидланган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 29 мартдаги “Профессional таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш чора-тадбирлари ҳақида” ги 163-сон Қарорининг қабул қилиниши Республикаимизда дуал таълимни ташкил қилиш бўйича амалий ишлар бошланганлигидан далолат беради.

Дуал таълим - бу мутахассисларни ўқувчиларнинг таълим инфратузилмасини ва ўқув жараёнида иш берувчига жалб қилган ҳолда, ўзаро таълим доирасидаги мутахассислар тайёрлаш учун асосдир. Касбий муносабатлар тажрибаси сифатида икки томонлама таълимни тушуниш, ишлаш бўйича ишлаб чиқариш кўникмаларини ўтказиш, мавзу бўйича ўзаро муносабатларнинг умумий тамойиллари билан узвий боғлиқ ҳисобланади. Дуал таълим жараёнида ўқувчи олган назарий билимларини бир вақтнинг ўзида корхона ёки ташкилотда амалда қўллаб, мутахассислик бўйича кўникма ва малакаларини мустаҳкамлайди. Бунда талабаларда ҳақиқий, маълум бир ишлаб чиқариш

жараёнини тушунишга қаратилган назарий билим ва тушунчаларни тарқалиш қобилиятини ривожлантиради. Илм жараёнида амалий фаолиятни аниқлашнинг принципи билимларнинг асосий мақсадига асосланади. Дуал таълим жараёни билим олиш кучи бўлган амалий фаолият билан билимларининг холислигини оқлайди, ҳақиқатини текшириш воситаси ҳисобланади. Бу назария билан амалиёт ўртасидаги диалектик муносабатларда ўз аксини топади.

Дуал таълим маълум бир корхона эҳтиёжларига мувофиқ маълум бир даражадаги мутахассисларни тайёрлашда ўқув ва ишлаб чиқариш соҳаларининг келишилган ўзаро таъсирини ўз ичига олган касбий тайёргарликни ташкил этишнинг инновацион шакли тушунилади. Бунда ўқув муассасаси ва ишлаб чиқариш корхоналари мақсадларининг умумийлиги ижтимоий таркибий хусусиятларга эга бўлган муайян малакаларнинг ваколатли мутахассисларини тайёрлаш жараёни интеграцияси ҳисобланади. Ушбу интеграция асослари икки томонлама тайёргарлик шароитида амалга оширилаётган мақсадлар, қадриятлар мазмуни, тадбирлар ҳамжамиятини акс эттиради. Таълим муассасаси ва корхонанинг ушбу ҳамкорлиги билан юқори сифатли ва миқдорий жиҳатдаги олий таълим тизимига ижтимоий буюртма аниқлаштирилади. Имкониятнинг услубий тамойили асосида касб-хунар таълими тизимини ўрганган олимларнинг фикрига кўра, икки томонлама таълимнинг асосий шакллари Ижтимоий шериклик институти ҳисобланади. Ҳар бир шерикнинг манфаатлари ва мажбуриятларини аниқ фарқлаш билан иш берувчига берилади. Икки томонлама ўқув машғулоти, нафақат мутахассислар тайёрлаш натижаларига, балки ўқув жараёни ва уни ташкил этиш мазмунига ҳам қизиқадиган муайян корхоналар ўқув жараёнига жалб қилинганлигини таъминлайди. Бу дуал таълимнинг аҳамияти билан белгиланади, бу эса мутахассисни тайёрлашда бўшлиқни ва таълим соҳаларини тўлдиришга имкон беради. Назарий ва услубий, психологик ва фалсафий пойдеворни ҳисобга олган ҳолда, икки томонлама ўқитиш шароитида мутахассисларнинг касбий тайёргарлиги кўриб чиқилади. Унда тўрт асосий компонентга эътиборни қаратиш мақсадга мувофиқдир:

1. Мотивацион (муваффақиятга эришиш; ўқишни ўрганишнинг мотивацияси; касбни қондириш даражаси, илмий фаолиятга рационализаторлик таклифлари орқали қизиқтириш).

2. Ташкилий ва бошқарув компоненти (етақчилик салоҳиятининг намоён бўлиши; коммуникатив фазилатлар; ташкилий хусусиятлар).

3. Когнитив (профессионал фаолиятда билимларни ўзлаштириши; билим олишда мустақиллик бериш).

4. Илмий компонент (илмий мақсадларда иштирок этиш даражаси; корхона муаммоларини ҳал қилиш бўйича амалий инновацион лойиҳалари йўналиши).

Етук мутахассислар тайёрлаш муаммосини таҳлил қилиш кенг қамровли жараён сифатида, давлат ва жамият эҳтиёжларини ўрганишга имкон беради. Ушбу таҳлилнинг асосий вазифалари қуйидагиларни англатади:

- ишлаб чиқариш бўйича мутахассисларни тайёрлаш ва муаммони ҳал этиш учун олинган натижалардан фойдаланиш имкониятларини баҳолаш;

- тармоқлар бўйича мутахассисларни тайёрлашда икки томонлама ички ва халқаро тажрибани таҳлил қилиш;

- икки томонлама соҳа учун мутахассисларни тайёрлаш учун самарали технологияларни яратиш зарурлигини асослаш.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 29 мартдаги “Профессионал таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш чора-тадбирлари ҳақида” ги 163-сон Қарорига асосан “Профессионал таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш тартиби тўғрисида Низом” ишлаб чиқилиб, ушбу Низомга асосан 2021/2022 ўқув йилидан профессионал таълим тизимида дуал таълим ташкил этилади. Дуал таълим – бу таълимни ўз йўналишига мос ташкилотда меҳнат қилиш билан бирга олиб борувчи тизимдир. Дуал таълимни ташкил этиш учун ҳокимликлар ва манфаатдор вазирликлар томонидан ўрта бўғин кадрларига бўлган эҳтиёж аниқланади ва таклиф тайёрланади. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳар йили 1 июлгача дуал таълим бўйича кадрлар тайёрланадиган таълим муассасаларини белгилайди. Танланган таълим муассасалари белгиланган квоталар бўйича ўқувчиларни қабул қилади. Таълим муассасалари кадрларга эҳтиёжи бўлган

ташкilotлар билан шартнома тузади. Шартнома ташкilot ва ўқувчи ўртасида ҳам тузилади. Бунда ўқувчи учун ташкilotда муайян иш ўрни ажратилади. Ўқувчилар бир ҳафтада камида икки кун таълим олади қолган кунлар ишлайди. Ўқувчига ишлаган кунлари учун ҳақ тўланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 06 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6108-сон Фармонининг қабул қилиниши педагогика йўналишидаги олий таълим муассасаларида кадрларни тайёрлаш жараёнини тубдан ўзгартириб, 4+2 шаклида яъни талабалар 4 кун олий таълим муассасасида таълим- тарбия олади, 2 кун эса мактабларга бориб, олган назарий билимларни амалда қўллайди. Мана шу амалиётни йўлга қўйиш асосида етук кадрлар тайёрлаш амалиёти йўлга қўйилади. Бунинг учун қуйидагиларга эътибор қаратиш мақсадга мувофиқдир:

1. Мактабларда ташкил этилган ОТМ кафедралари филиаллари ҳузурида “Ҳаёт давомида ўқиш” тамойили асосида доимий ҳаракатдаги малака оширишни йўлга қўйиш.

2. Мактабларда ташкил этилган методика кабинети фаолиятини кўчайтириш орқали ўқитувчиларни доимий ҳаракатдаги малака ошириш жараёнини ОТМ профессор-ўқитувчилари ҳамкорлигида дуал тизим асосида шакллантириш.

3. Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш курслари ўқув дастурларини ОТМ кафедралари кесимида тузиш орқали кўчма машғулотларни кафедрада ташкил этиш.

4. Малака ошириш курсларига энг билимли, тажрибали профессор-ўқитувчиларни жалб қилиш орқали тингловчиларини масофадан туриб ўқитишни ташкил этиш.

5. Хорижий университетлар профессор-ўқитувчилари билан ҳамкорликда малака ошириш тингловчиларига мўлжалланган замон талаблари асосида янги авлод дарслик ва ўқув қўлланмаларни яратишни йўлга қўйиш.

6. Педагог кадрлар тайёрлайдиган олий таълим муассасалари ҳузурида мактаб директорларини ўқитиш бўйича “Таълим менежменти”, “Педагогик маҳорат”, “Педагогик креативлик ва

MUNDARIJA

I SHO'BA

TA'LIM MAZMUNINI SIFAT JIHATDAN YANGI BOSQICHGA KO'TARISH VA OPTIMALLASHTIRISH: MUAMMO VA YECHIMLAR

Uzluksiz ta'lim tizimida ta'lim mazmunini yanada takomillashtirish istiqbollari. (<i>Daminov M.I.</i>)	4
Barkamol shaxsni rivojlantirishda uzluksiz ta'limning o'рни. (<i>Sh.N.Murodov</i>).....	6
Педагогикада илмий-инновацион тадқиқотлар мазмунини такомиллаштириш ижтимоий зарурат сифатида. (<i>Х.И.Ибраимов</i>)	8
Ўзбекистонда миллий малака тизимини такомиллаштириш истіқболлари. (<i>М.М. Холмухамедов</i>).....	11
Таълим мазмунини янги босқичга кўтаришда миллий ўқув дастурининг ўрни ва аҳамияти. (<i>Д.Н. Мустафоева</i>).....	16
Professional ta'limni takomillashtirish davr talabi. (<i>Y.G'. Jumayev</i>)	18
Maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish. (<i>H. Jumayeva</i>).....	21
Mutaxassis kadrlar tayyorlash uzluksiz ta'lim tizimi mazmunini takomillashtirish omili. (<i>S.Q. Qahhorov</i>).....	25
Маълумот ва таълим мазмуни тушунчаларига доир баъзи мулоҳазалар. (<i>Б.Р.Адизов</i>).....	26
Педагог кадрлар тайёрлашда дуал таълимдан фойдаланиш истіқболлари. (<i>Ш.Ш. Олимов</i>)	32
Ta'limning sifat va samaradorligini oshirishda xalqaro baholash dasturlarining o'рни. (<i>E.M. Muxtorov</i>)	37
Ўқитувчиларнинг таълим жараёнида ўқитиш технологияларидан фойдаланишда педагогик креативлик ва унинг ўзига хос жиҳатлари. (<i>А.А.Икрамов</i>).....	41
Ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish va optimallashtirish: muammo va yechimlar. (<i>A.S.Elmurodova</i>)	45
Модульное обучения как один факторов повышения эффективности обучения. (<i>Н.Н. Мусаева, Н.А. Мусаева, Р.И.Муродова</i>)	50